

УДК 349.2

Тетяна Вахонєва,

канд. юрид. наук,
доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ДОГОВОРІВ ПРО РОЗПОДІЛЕННЯ ПРАВ НА РЕЗУЛЬТАТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ (ТВОРЧОЇ) ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто законодавче закріплення та наукові позиції вчених щодо розуміння поняття «виконання зобов'язань», наголошено на відсутності у Цивільному кодексі України деталізації способів виконання договорів у сфері інтелектуальної власності, відсутності чіткого алгоритму вчинків сторін договору, не розкрито характер та послідовність дій сторін договору, як це, наприклад, передбачено для цивільно-правових угод щодо речових прав. У статті на основі наукових позицій учених запропоновано власне розуміння поняття «виконання зобов'язань».

Ключові слова: зобов'язання, виконання, договір, інтелектуальна власність, інтелектуальна діяльність, права.

Постановка проблеми. Виконання будь-якого договору у сфері цивільного права та права інтелектуальної власності передбачає досягнення кінцевого результату у правовідносинах між його сторонами у найбільш оптимальному їх співвідношенні, отримання очікуваного результату від його укладення. Виконання умов договору – це відповідний цілеспрямований процес, який здійснюється сторонами договору для досягнення обумовленої спільної мети та має бути належним та реальним. Досліджуючи інтелектуальну власність, зазначимо, що конкретного механізму виконання договорів про розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) діяльності у чинному законодавстві не передбачено, а тому, досліджуючи механізм забезпечення їх виконання, слід керуватися загальними засадами, які визначені Цивільним кодексом України з урахуванням особливостей, притаманних інтелектуальній власності.

Актуальність дослідження механізму забезпечення виконання договорів про розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) діяльності обумовлена тим, що на практиці під час укладення таких договорів не досить конкретно та правильно сторонами визначаються його основні положення, не чітко обумовлюються його предмет та зміст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Договори про розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) діяльності були предметом розгляду таких науковців, як: К. О. Афанасьєва, В. О. Бажанова, Е. П. Гаврилова, Р. О. Денисова, Л. А. Лит-

винова, О. А. Підпориго, О. П. Попова, М. В. Селіванова, О. О. Тверезенко, О. О. Штефана, Р. Б. Шишки, Т. В. Ярошевської та інші. Подальші пошуки у дослідженні механізму забезпечення виконання договорів про розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) діяльності зумовлені тим, що в чинному законодавстві є значні прогалини у нормативно-правовому регулюванні суспільних відносин, які виникають у разі розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) діяльності.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення виконання договорів про розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) діяльності не здійснюється хаотично та безсистемно, а передбачає існування відповідного механізму забезпечення виконання таких договорів, встановлення та визначення конкретних способів та засобів для їх належного виконання та дотримання прав та свобод сторін договірних правовідносин. У науковій літературі зазначено, що поняття «механізм» включає певну логічну послідовність елементів, які відображають можливі дії механізму за наявності певного вихідного економічного явища. «Складовими елементами механізму завжди одночасно виступає і вихідне явище, і весь процес, який відбувається в інтервалі між ними. Тому економічний механізм визначається або природою вихідного явища, або кінцевим результатом серії явищ» [1, с. 12]. Отже, механізм передбачає послідовне виконання певних дій, які тісно пов'язані між собою, з метою отриман-

ня відповідного результату чи досягнення оптимального рішення. Розглядаючи механізм забезпечення виконання договорів про розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) діяльності, наголосимо, що забезпечення виконання договорів неможливе без встановлення чітких дій щодо їх виконання та здійснення належного правового захисту прав сторін договору, що становить собою сукупність необхідних елементів.

Переходячи до безпосереднього розгляду механізму забезпечення виконання договорів про розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) діяльності, розглянемо поняття та сутність «виконання зобов'язань у цивільному праві та сфері інтелектуальної діяльності», а також фактори, які впливають на належне та неупереджене виконання зобов'язань. Зазначимо, що договір про розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) діяльності є одним із видів зобов'язань, а тому на цей договір поширюються загальні положення про виконання зобов'язань, які закріплені у Цивільному кодексі України. Отже, у межах розгляду механізму забезпечення виконання договорів про розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) діяльності варто окремо дослідити суть терміна «виконання зобов'язань» та розуміння поняття «механізм». Слід погодитися з думкою І. В. Спасибо-Фатєєвої, яка вважає, що забезпечення зобов'язань є суттєвим чинником їх належного виконання, а від обрання відповідного способу забезпечення залежить у кінцевому підсумку задоволення тією чи іншою мірою вимог кредиторів [2, с. 22]. Таким чином, виконання зобов'язань залежить від обрання сторонами відповідного способу виконання зобов'язань. На забезпечення належного виконання договорів про розподілення прав на результати інтелектуальної діяльності можуть також впливати й інші важливі фактори та умови. Наприклад, С. В. Сарбаш розглядає виконання зобов'язання як правоприміняючий (ремісійний) двосторонній правочин, що включає в себе волевиявлення сторін, спрямоване на виконання зобов'язання, останній не породжує ніяких нових прав і обов'язків сторін по відношенню одна до одної (тобто не створює вимоги і боргу), і його правовим ефектом є отримання права на об'єкт (для випадків, коли зобов'язання передбачає передачу або створення прав) і припинення зобов'язання виконанням [3, с. 81]. Як вважає О. В. Дзера, в широкому розумінні як забезпечення виконання зобов'язань можуть розглядатись усі ті правові, економічні, організаційні та інші умови й механізми, які спонукають борж-

ника до належного виконання зобов'язання. Проте науковець наголошує й на тому, що суто в цивільному праві під забезпеченням виконання зобов'язання маються на увазі додаткові правовідносини (зобов'язання), спрямовані на стимулювання боржника до точного і неухильного виконання основного зобов'язання і попередження та/або зменшення негативних наслідків від можливого його порушення [4, с. 342]. Ми погоджуємося з таким твердженням, оскільки належне виконання зобов'язань договорів включає в себе ряд не тільки важливих та послідовних дій, а й необхідних умов для досягнення очікуваного від укладеного договору результату. Проте науковець під виконанням зобов'язань розуміє виключно наявність певних умов, які є необхідними для належного виконання зобов'язання, що, на нашу думку, не є досить доречним. Ми пропонуємо до механізму виконання зобов'язань включити також здійснення охорони й захист прав сторін договору та захист виконання договорів у цілому як необхідний чинник для належного та своєчасного виконання умов договору.

Досить широке тлумачення поняття «виконання зобов'язань» надає О. С. Йоффе, який зазначає, що виконання зобов'язань охороняється за допомогою юридичних заходів, що мають примусовий характер (заходи загального характеру), але контрагенти, які мають зобов'язальне правовідношення, можуть забезпечити його за взаємною угодою певними додатковими забезпечувальними заходами, що застосовуються до тих зобов'язань, для яких вони спеціально встановлені законом або договором, що мають спеціальний характер і дозволяють домогтися виконання зобов'язання незалежно від того, чи заподіює його невиконання збитки кредиторів, чи є у боржника майно, на яке дозволено звернути стягнення в порядку примусового виконання судових або арбітражних рішень. Тому автор запропонував розуміти під забезпеченням виконанням зобов'язань такі вжиті до його виконання заходи, які мають не загальний характер, а спеціальний, додатковий характер і застосовуються не до всіх, а лише до тих зобов'язань, для яких вони встановлені законом або угодою сторін [5, с. 475].

Розуміння поняття «виконання зобов'язань» можна дослідити й аналізуючи законодавче закріплення поняття «зобов'язання». Відповідно до Цивільного кодексу України під зобов'язанням розуміється правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати

послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку. Зобов'язання має ґрунтуватися на засадах добросовісності, розумності та справедливості [6]. Таким чином, зобов'язання передбачає взаємні права та обов'язки сторін зобов'язання по відношенню до предмета укладеного договору. За невиконання чи неналежне виконання зобов'язання сторони несуть передбачену законом чи договором відповідальність. Забезпечення виконання зобов'язань здійснюється у чіткій послідовності і відповідності до вимог законодавства. Аналізуючи зобов'язання та договори, які укладаються у сфері інтелектуальної власності та відносно об'єктів інтелектуальної власності, зазначимо, що виконання у цій сфері здійснюється із притаманними особливостями. Проте на науковому рівні поширеною є позиція щодо виділення договорів у сфері інтелектуальної власності в окрему групу цивільно-правових договорів. Зокрема, така позиція підтримується науковцем В. Ф. Яковлевим, який, підкреслюючи своєрідність правовідносин, опосередкованих інститутом авторського права, права на відкриття, винахідницького права, зазначав, що ототожнювати в цілому ці зв'язки з правовідносинами власності неприпустимо: об'єктами названих правовідносин служать, передусім, немайнові блага, результати інтелектуальної і духовної творчості [7, с. 44].

Представником іншої думки, яка полягає у співвіднесенні договорів у сфері авторського права та права інтелектуальної власності із цивільно-правовими договорами, є О. П. Сергеев. Науковець наголошує, що авторські договори мають цивільно-правовий характер, а також вони становлять самостійну групу серед інших цивільно-правових договорів, мають не тільки теоретичне, але й практичне значення. Зокрема, це означає, що на авторсько-договірні відносини поширюються як загальні правила про форми та умови дійсності правочинів, так і відповідні норми зобов'язального права, які стосуються, наприклад, порядку укладення та виконання договорів, відповідальності за їх порушення тощо. Слід зазначити, що визначення не лише правової природи, а й підстав розмежування окремих видів авторських договорів має велике практичне значення [8, с. 264]. Ми ж уважаємо, що договори у сфері інтелектуальної власності можна певною мірою співвідносити із цивільно-правовими договорами, але при цьому враховувати притаманні тільки їм особливості, які стосуються розпорядження немайновими та майновими правами на результати інтелектуальної власності.

Проаналізувавши наукові підходи до розуміння поняття «виконання зобов'язань», пропонуємо під виконанням зобов'язань розуміти сукупність чітких, послідовних дій, які встановлені законом та/або обумовлені в укладеному між сторонами договорі, які тісно пов'язані між собою та полягають у дотриманні правових, економічних, організаційних та інших умов, за допомогою яких можна досягти найбільш оптимального та ефективного результату від укладеного договору, а також забезпечення належної охорони та захисту прав сторін при виконанні договорів у сфері інтелектуальної власності. Виконання зобов'язання у сфері інтелектуальної власності має певну специфіку, проте сам механізм виконання таких договорів, як ми вже наголошували, чітко не регламентований на законодавчому рівні. Окремі аспекти висвітлено у статті 526 Цивільного кодексу України, відповідно до якої зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться [6]. Із цього можна зробити висновок, що виконання договору має здійснюватися, по-перше, згідно з умовами договору, по-друге, мають бути дотримані вимоги чинного законодавства, в тому числі Цивільного кодексу України та інших актів; по-третє, виконання договору не може виходити за межі, які встановлені звичаями ділового обороту. Проте ми вже наголошували на тому, що виконання зобов'язань має забезпечуватися й належним захистом прав сторін договору, яке здійснюється у різноманітних формах. Крім того, виконання зобов'язань має забезпечуватися відповідним злагодженим механізмом, який має включати низку необхідних елементів для виконання договорів про розподілення прав на результати інтелектуальної діяльності, серед яких: 1) умови виконання договору; 2) строк виконання зобов'язання за договором; 3) предмет виконання зобов'язань; 4) спосіб виконання договорів про розподілення прав на результати інтелектуальної діяльності; 5) охорону договору; 6) способи захисту права та законних інтересів сторін договору та прав інтелектуальної власності в цілому.

Висновки

Як висновок зазначимо, що натеper досить актуальною є проблема визначення поняття «забезпечення виконання договорів про розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) діяльності». До-

слідивши наукові підходи щодо розуміння поняття «виконання зобов'язань» та проаналізувавши чинне законодавство, наголосимо, що у Цивільному кодексі України не деталізуються способи виконання договорів у сфері інтелектуальної власності та не визначено чіткого алгоритму дій сторін договору, не розкрито характер та послідовність вчинків сторін договору, як це, наприклад, передбачено для цивільно-правових угод щодо речових прав. Це, на нашу думку, є певним упущенням з боку законодавця, оскільки виконання договорів у сфері інтелектуальної власності, в тому числі і договорів про розподілення прав на результати інтелектуальної діяльності, мають здійснюватися у чіткій послідовності та відповідності до встановлених законодавством вимог. У зв'язку із цим законодавцю необхідно на законодавчому рівні закріпити правові аспекти та складники механізму виконання зобов'язань у сфері виконання договорів у сфері інтелектуальної власності.

В статье рассмотрено законодательное закрепление и научные позиции ученых относительно понимания понятия «исполнение обязательств», отмечено отсутствие в Гражданском кодексе Украины детализации способов выполнения договоров в сфере интеллектуальной собственности, отсутствие четкого алгоритма поступков сторон договора, не раскрыт характер и последовательность действий сторон договора, как это, например, предусмотрено для гражданско-правовых соглашений. В статье на основе научных позиций ученых предложено собственное понимание понятия «исполнение обязательств».

Ключевые слова: обязательства, выполнение, договор, интеллектуальная собственность, интеллектуальная деятельность, права.

The article review of legislative provisions and scientifically scientists in understanding the concept of «obligations», stressed the absence of the Civil Code of Ukraine detail how to perform contracts in the field of intellectual property, no clear algorithm of actions of the parties of the contract not disclosed the nature and sequence of parties contract, as, for example, provides for civil transactions on real rights. On the basis of scientifically scientists offered their own understanding of the concept of «obligations».

Key words: commitment, performance, contract, intellectual property, intellectual activity, right.

Список використаних джерел:

1. Кульман А. Экономические механизмы / А. Кульман; пер. с фр.; общ. ред. Н.И. Хрустальной. – М.: Прогресс: Универс, 1993. – 192 с.
2. Спасибо-Фатеева И. В. Поручка і гарантія як способи забезпечення зобов'язань / І. В. Спасибо-Фатеева // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 3. – С. 22–25.
3. Сарбаш С. В. Исполнение договорного обязательства / С. В. Сарбаш. – М.: Статут, 2005. – 636 с.
4. Цивільне право України. Особлива частина : підручник / за ред. О. В. Дзери. – 3-тє вид. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 1176 с.
5. Иоффе О. С. Советское гражданское право (курс лекций) / О. С. Иоффе. – Л.: Изд-во. Ленинград, ун-та, 1958. – 512 с.
6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.
7. Яковлев В. Ф. Гражданско-правовой метод регулирования общественных отношений : учебное пособие / В. Ф. Яковлев ; науч. ред. Г. И. Петрищева. – Свердловск, 1972. – 210 с.
8. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации : учебник / А. П. Сергеев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ПБО-ЮЛ Гриженко Е.М., 2001. – 752 с.